

УДК 330.341.1

І. Г. Яненко,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу технологічного прогнозування та інноваційної політики,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ОРГАНІЗАЦІЙНА СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Досліджено сутність та роль інноваційних механізмів на різних рівнях управління економікою. Обґрунтовано організаційну складову інноваційного механізму. Запропоновано заходи щодо використання організаційного ресурсу інноваційного розвитку економіки.

Ключові слова. Інноваційний механізм, інноваційний розвиток, організаційний ресурс, управління, національна економіка.

Annotation. Essence and role of innovative mechanisms on the different levels of management an economy are investigated. Grounded organizational constituent of innovative mechanism. Measures are offered on the use of organizational resource of innovative development of economy.

Key words. Innovative mechanism, innovative development, organizational resource, management, national economy.

Вступ. Наявна потужність науково-технологічного потенціалу України дозволяє претендувати на провідне місце серед технологічних лідерів світу. Однак, поки що її роль зводиться до забезпечення технологічного прогресу в інших країнах сировинними ресурсами та новітніми науковими розробками. Причина полягає у відсутності реально діючих механізмів управління інноваційним розвитком, які здатні перетворити науково-технічну сферу в рушійну силу зростання національної економіки. Впровадження нових технологій в старі організаційні системи може викликати значні дисфункції, які спричинять зниження ефективності, надійності й в кінцевому підсумку прибутковості даного виробництва. Тому погоджуємося з думкою науковців, які вважають, що спочатку потрібно розвиток організувати, а лише потім його капіталізувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти управління інноваційною діяльністю та інноваційних механізмів відображені у працях багатьох відомих вчених: Ю. Бажала, С. Бушуєва, В. Гейця, Ю.Громико, Д. Досі, Ф. Котлера, Л. Федулової, Е. Хіппеля, Г.Чесбро, Й. Шумпетера, Ф. Янсена та інших [1-5].

Однак, практична відсутність інноваційного розвитку в Україні, яка підтверджується вкрай низькими показниками динаміки обсягів реалізації інноваційної продукції, вказує на те, що механізми управління цим розвитком потребують поглиблених наукових досліджень.

Мета дослідження. На основі системного підходу обґрунтувати організаційну складову інноваційного механізму та запропонувати заходи щодо використання організаційного ресурсу інноваційного розвитку економіки.

У теоретичних моделях економічного зростання питання про джерела й «рушійні сили» зростання є центральним. Ще Й. Шумпетер, намагаючись подолати обмежені можливості рівноважного підходу, описав інноваційні механізми економічного зростання, засновані на внутрішніх джерелах. Припускаючи, що сутність економічної динаміки складають не кількісні зміни параметрів, а зміна типів реакцій на зовнішні впливи, він переносить акценти аналізу до інновацій. Інноваційна поведінка формує нові можливості розвитку виробництва, технологій, організації, менеджменту тощо. Для забезпечення ефективності управління інноваційною діяльністю на всіх рівнях економіки використовуються різноманітні інноваційні механізми.

Інноваційний механізм являє собою систему, важелі, що визначають впорядкованість інноваційної діяльності. На макрорівні за допомогою інноваційних механізмів формується державна інноваційна стратегія, створюється сприятливий інноваційний клімат для національної економіки, реалізуються державні інноваційні програми та проекти. На регіональному рівні виконуються подібні завдання, але з урахуванням особливостей різних регіонів. На мезорівні важливого значення набувають інноваційні механізми використання ресурсів, реалізації стратегій, проектів розвитку компанії. Інноваційні механізми на мікрорівні забезпечують сприятливі умови для розвитку креативного мислення, пошуку, розробки та впровадження нововведень [6]. Організаційну складову інноваційного механізму представлено на рис. 1.

В основі організаційної дії інноваційного механізму мають бути положення концепцій національної інноваційної системи та відкритих інновацій, що вимагає зміни функцій структурних підрозділів, які відповідальні за НДДКР. Зазначене передбачає спрямованість на вирішення таких завдань: виявлення, аналіз, відбір та інтеграцію всього масиву різноманітних знань, що існують поза організацією й становлять для неї значну цінність; створення комбінацій нових знань, що дозволяють створювати нові системи й моделі; генерація додаткових доходів і прибутку за рахунок продажу результатів власних досліджень іншим організаціям.

Рис. 1. Організаційна складова інноваційного механізму

Джерело: складено автором

Розглянемо детальніше організаційну складову інноваційного механізму. Механізми організації призначені для формування та реорганізації структур, які займаються інноваційною діяльністю, забезпечення ефективної взаємодії наукових, освітніх, бізнесових та адміністративних структур. Вони включають створення, реструктуризацію та ринкову інтеграцію. Створення передбачає формування нових підприємств, підрозділів, одиниць, які здійснюють інноваційні процеси. Ними можуть бути науково-технічні підрозділи та організації, внутрішні венчури, матричні структури та інші. В окремих випадках ефективними організаційними механізмами можуть бути різні форми реструктуризації: злиття, поглинання, приєднання, поділ чи виокремлення. Механізмом, що доповнює поглинання, є ринкова інтеграція. Вона передбачає встановлення довгострокових договірних відносин великої компанії та малих інноваційних підприємств. Останні зберігають свою самостійність, але потрапляють у сферу ринкових виробничих зв'язків великої компанії [6].

Багато країн все ще використовують лінійну модель організації розробки інновацій, де підприємства розглядаються лише як джерела попиту на технологію. Лінійна модель існує у двох різновидах – у першій (Модель організації НДДКР «*Technology push*») детермінантою є пропозиція з боку науково-дослідного сектора, у другій (Модель організації НДДКР «*Market pull*») – попит на його продукцію. Перший різновид переважає, причому настільки, що лінійна модель найчастіше до неї привертиться. Такі вчені-економісти, як Джованні Досі тривалий час стверджували, що рушійною силою інновацій, головним чином, є наукові прориви. Інші, наприклад, Ерік фон Хіппель, підкреслювали роль користувачів-лідерів (таких як товаровиробники), що формують попит на інновації з метою вирішення своїх проблем.

Ретроспектива вказує, що в XXI ст. зміна парадигми інноваційної діяльності призводить до появи нових форм її організації – мережі (в тому числі кластери), державно-приватне партнерство, інноваційні центри, центри трансферу технологій тощо. Брак інфраструктурного забезпечення й необхідність зміни організації життєдіяльності спричинили виникнення парадигми, заснованої на принципах суспільної інженерії. Прикладом її реалізації стало створення соціально-інженерного парку «Майбутня Росія» – інфраструктури для впровадження нового типу організації інноваційної діяльності, яка спрямована на ініціювання й підтримку усвідомлених суспільних змін. До основних напрямків функціонування парку належать: розробка методології нововведень, прикладних дисциплін для різних сфер діяльності (регіональна політика й економіка, наука й техніка, освіта тощо), та здійснення на їх основі суспільно значущих проєктів і програм, розвиток проривних наукомістких технологій. Стратегічною метою діяльності парку є сприяння зміні пануючої технократичної парадигми інноваційної діяльності на соціально-інженерну та створення зразка сучасної інфраструктури інноваційної діяльності. Особливості соціально-інженерного парку наведено у таблиці 1. Для впровадження нововведень згідно з цим типом організації інноваційної діяльності потрібен суб'єкт – соціальний інженер. Його особливістю є наявність одночасно наукового, проєктного та соціально-інженерного мислення. Таким вимогам може задовольняти новостворена категорія фахівців, яку можна підготувати шляхом поєднання в групу фахівців з різними типами мислення.

Суттєве зростання в світових обсягах НДДКР, що здійснюється в суспільному і приватному секторі, призводить до розробки й впровадження механізмів встановлення взаємозв'язків і формування потоків знань, що збільшує глобальне розповсюдження учасників ринку інноваційних продуктів та послуг. Споживчий попит на інновації, реалізація якого в умовах відкритості й віртуальності ринків прискорює процес формування технологічної інфраструктури, стає головним орієнтиром при виборі напрямів здійснення стратегій організації. Зазначені особливості вимагають вирішення питань щодо можливостей вибору механізмів управління інноваціями, тобто пошуку шляхів реалізації організаційного ресурсу інноваційного розвитку на всіх рівнях господарюючої системи.

Таблиця 1. Особливості соціально-інженерного парку

Характеристики інноваційної інфраструктури	Соціально-інженерний парк	Наукові й технологічні парки
Цілі організації	Організація цілеспрямованих суспільних змін, формування стратегії та середовища для інноваційного розвитку	Сприяння зміцненню зв'язку науки й виробництва, яка спеціалізація технологій
Результат діяльності	Стан суспільства, у якому формуються потреба в інноваціях	Виріб або технологія з ринковими властивостями
Тип мислення організатора інновацій	Методологічний, соціально-інженерний (історичний)	Науковий, проєктний (технократичний)

Тип технологій	Синтез соціальних, гуманітар-них і наукомістких технологій	Наукомісткі
Інструменти мислення організатора інновацій	Принципи, поняття й схеми соціальної інженерії, наукові й технічні знання	Схеми науково-технічної та техніко-економічної експертизи, комерціалізації технологій
Структура організації	Мережева й вертикально-мережева. Має адміністрацію, інтелектуальне ядро (об'єднання соціальних інженерів і фахівців суміжних спеціальностей), професійні й суспільні об'єднання, що беруть участь у суспільних перетвореннях, навчальний центр, інфраструктура знань комунікацій, територія (будівля) з необхідним устаткуванням, інфраструктура обслуговування	Адміністрація, науковий центр, територія (будівля) з необхідним устаткуванням, малі наукові фірми, інфраструктура обслуговування

Джерело: [7].

Серед них: механізми партнерства з метою максимізації віддачі від НДДКР; офшоринг у НДДКР; конкурентна розвідка у сфері проривних технологій; механізм венчурного фінансування та інші механізми щодо просування ідей до стадії комерціалізації, а також стимулювання міждисциплінарних досліджень і формування інноваційної сприйнятливості та культури.

Важливим в умовах дії організаційного ресурсу інноваційного розвитку є усвідомлення ролі соціального саморегулювання через інститути соціального партнерства. Незважаючи на те, що ідея соціального партнерства досить незвичайна в умовах української дійсності, вона має шанси на втілення в життя завдяки глибоко вкоріненим у соціальній практиці та свідомості патерналістським стереотипам.

Висновки. Ефективне використання організаційного ресурсу інноваційного розвитку економіки передбачає здійснення ряду першочергових заходів. Зокрема, пропонується: при розробці стратегій та програм соціально-економічного розвитку брати за основу концепції національної інноваційної системи та відкритих інновацій, а також положення інноваційного та адміністративного менеджменту; посилення уваги до впровадження організаційних інновацій; побудова організаційної структури, адекватної принципам самонавчання, що дозволить підвищити результативність управлінських робіт та швидкість прийняття зважених рішень. Для реалізації зазначених пропозицій головна роль відводиться інноваційній політиці, що має забезпечити баланс інтересів всіх учасників інноваційного процесу завдяки налагодженому інноваційному механізму.

Список використаних джерел

1. Азаров Н.Я., Ярошенко Ф.А., Бушуев С.Д. Инновационные механизмы управления программами развития / Н.Я. Азаров, Ф.А.Ярошенко, С.Д.Бушуев.- «Саммит-Книга», 2011.- 528 с.
2. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В.М.Гейця.- К.: «Основа», 2006. – 592 с.
3. Громыко Ю.В. Что такое кластеры и как их создавать? [Электронный ресурс] / Ю.В. Громыко ; Сайт Альманаха «Восток». – 2007. – № 1 (42). – Режим доступа: <http://www.situation.ru/app/j_art_1178.htm>.
4. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф Л.І.Федулової.- К.: «Основа», 2005. – 552 с.
5. Чесбро Г. Открытые инновации / Пер. с англ. В.Н. Егорова. – М. : Поколение, 2007. – 336 с.
6. Яненко І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика: [моногр.] / І.Г.Яненко; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. – С.177.
7. Смирнов Е. Инновации: на пути к стратегической политике /Е. Смирнов // Экономические стратегии. – 2009. – № 1. – С. 68-72.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"